לכל דהתם לא שייר כלום. ותחלת דברי הר"ב כלומר מה לא התחיל. אינו מוזר על הא דנקט ממתניתין דזמן שלא שייר. דכי לא שייר לא מהני לתחלתא דקנירה לחיובי למוכר כמו מתני' לעיל גבי הר"ב גם לכאורה פסק הלכה. ותימה כלומר שכתב לא לאסבורי פירושא דמתני' כהורחא תימה כלומר בכל מקום אלא לפי שמשנה אינו מחלק אלא בין שייר ללא שייר אלא קאמר ללאו דוקא לעניין הלכה אלא כלומר אם לא התחיל וכו' אפילו כי שייר מכל מקום הלוקח נותן פחה על מה שלקח. אבל אם התחיל וכו' ונשתהר וכו' כמו שפירשתי בעל השדה וכו'. ועל פי הדברים האלה עולים דברי הר"ב כסוגית הש"ס לחולין פרק רחשית הגז דף קלח וכפרש"י ורמב"ם והר"ש: **ו בית רובע.** פי' הר"ב רובע הקב ופירשו זו שהוא עשר אמות בקירוב ע"כ. ועיין בפי' הר"ב במשנה ט' פ"ב לכלאים. ושיעור כלי המחזיק רובע הקב עיין בלשון הרמב"ם שהעתיק בפרק ח' משנה ה' בפ"ד. ובירושלמי מ"ט דר' אלעזר נאמר כאן שדך ונאמר בכלאים שדך מה שדך האמור להלן בית רובע אף כאן בית רובע ומפרש הר"ש דתנן בפרק ג' דכלאים במבואה בית רובע ותנן כל פחה שים בה רובע ממין אחר ימעט: **העושה סאתים.** פי' הר"ב קרקע המוציאה סאתים. ולפי סדר משנתנו כל אחד פותח והולך משיעור הראשון ובזמן המשנה הוה שמינה לערעה טובעת טפי מבימי רבי יוחנן דאמר ד' סאין לכור [בפרק המקבל דף קה:] ובפחות מרובע זריעה היה לומת סאתים וכדלימא נמי התם בזמי דרבי יוחנן הוה שמינה לערעה בזמי דרבי אחי הוה כחיצת לערעה. וממילא דבימי התנאים שהיו קודם רבי יוחנן הוה שמינה לערעה טפי. אלא דלפירוש רש"י דהתם מוכח דסאתים דאחר המשכן היינו לפי הזמיחה ומה שמוציא הארץ לא לפי הזריעה. ואם כן בית רובע דתנן קאי שמשערין על פי שיעור אחר המשכן כמו שכתב הר"ב ונמי לפי הזמיחה ומה שמוציא הארץ היא. והשתא רבי יהושע מוסיף בשיעורו מדרבי אליעזר. ולריך שיהיה כאחר המשכן מאה על חמשים שהוא שיעור סאתים. מע"ג דרבי טרפון ור"י [בן בתירה] ורבי עקיבא כולם פותחים והולכים. וקשיא לפירוש זה ליתנא להעושה דהא ת"ק נמי בהעושה מיירי. ואין לומר דרש"י לא יפרש בית רובע שיעור עשר אמות וכו' אלא מקום שזורעים רובע ובימי התנאים דשמינה לערעה ועבדה טפי מסאתים. דהאי שיעורא דעשר אמות וכו' שכתב הר"ב כתב הר"ש ע"ש תוספתא דכלאים עיין סוף פרק ג' דכלאים. ובירושלמי מאי טעמא דרבי יהושע נאמר כאן שדך ונאמר להלן (דברים כד) ושכחת עומר בשדה מה שדה לפרושי מלתיה דתנא קמא אחת, וכן הלכה: **ו קרקע בית רובע.** מקום שראוי לזרוע בו רובע הקב, ופירשו בו שהוא עשר אמות ומחצה על עשר אמות*) בקירוב: **העושה סאתים.** ר' יהושע לא חזיל בתר זריעה אלא קרקע המוציאה סאתים שהן י"ב קבין:

*) בד"ו על עשר אמות ומחצה בקירוב ועי' תוי"ט מ"ט פ"ב דכלאים.

הַשָּׂדֶהכה. **אֲבָל אִם שִׂיֵּר בַּעַל הַשָּׂדֶה, הוּא נוֹתֵן פֵּאָה לַכֹּל**כו: **ו רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, קַרְקַע בֵּית רוֹבַע**כז**, חַיָּב בְּפֵאָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, הָעוֹשֶׂה**

שינויי נוסחאות

ו **העושה** נד"נ **בהעושה** ונד"ס **בעושה**.

תום' רעק"א

ו [אות לד] בתי"ט ד"ה **העושה סאתים**. **בפרק המקבל** דף ק"ה ע"ב. ומ"ש אלא דלפירוש רש"י דהתם. עיין במהרש"א שם שדחק ליישב דברי רש"י שיהיה מתקיים בידינו דסאתים דחצר המשכן היינו לפי הזריעה עיי"ש.

תוספות אנשי שם

החלק המשוייר הוא נותן פחה לכל ר"ל ממה שנשאר לו בשדה ולא לריך לפרש כן בפירוש. ע"ש. וגם בס' עמ"ר מפ' הכר"ב מפ' לא שייר ר"ל לא התחיל לקצור. ושייר ר"ל התחיל לקצור. אלא שמפ' דבשלמא מיירי משנתינו כשלא שייר המוכר לעלמו כלום וה"ק אבל אם שייר בעל השדה דהיינו שהתחיל לקצור הוא נותן פחה לכל ר"ל שלקח שהלוקח נותן הפחה לכל מ"מ בעל השדה מקבי הנותן כיון שהמוכר הוא נותן שכבר נתחייב הוא כשהתחיל לקצור ואינו יכול למכור הפחה שחייב והקשה בחמת על שיטת המו"ט דכולה מתני' מיירי בהתחיל מ"ט לא יתן הלוקח פחה מפ' על הכל אלא שייר המוכר הא אינו נותן הפחה אלא מכח בעל השדה. ולכאורה היה נ"ל לחייב קודם שהתחיל דזה שמעריכין דהתחיל על עליו החיוב הכוונה שאל עליו החיוב ממה שקנה לבד ואף מכל השדה וא"כ רק חלק הפחה שחייב למה שקנה כבר נותן הלוקח מכח המוכר אבל הפחה החייבת למה שקנה הלוקח הוא נותן מכח עלמו. אבל ל"ל יקשה בשייר בעל השדה לא הי"ל ליתן אלא אם הפחה החייבת למה שהתחיל לקצור ולמה שנשאר אבל לא למה שמכר דלא חל עליו החיוב מעולם. אלא בודאי שבהתחלתו לקצור חל עליו חיוב הפחה לכל השדה. ולפי זה ש"מ מה דנקט לימתי דר"י כאן ואף בפ"ב נקט להא דקנר חציה ומכר חציה. אך לכל הפי' קשה לשון משנתנו דקתני המוכר קלתי אינן כו' נותן כו' והל"ל הלוקח קלתי אינן בחוך השדה נותן כו'. אבל הר"מ פי' דרישא מיירי בהתחיל לקצור ומכר הקלתים לכמה בע"א ועי"ז קאמר דנותן המוכר הפחה מכאו"א מן הלוקחים ולא יכול המוכר לומר לג' מהן אינלך המתני כל הפחה אלא נותן פחה אף על מה שקנר מכאו"א מן הלוקחים ועי"ז תר"י דימתי כו' אבל אם שייר בעל השדה הוא נותן פחה לכל משל עלמו. כ"כ בס' עמ"ר ול"ל דמיירי שקנו כולם בב"א דאל"ה היה הלוקח התחרון מחוייב לתת פחה לכל ול"ע: באו"ד **דהתם לא שייר כלום**. ולפי"ז גבי מכר חציה אם שייר המוכר חייב ולא ידעתי מנ"ל דיש"ל דשתי' הכא דלא מכר כלום בקרקע אבל התם דמכר גם הקרקע י"ל דתפילו אם שייר המוכר ג"כ לפפרים על החלק שמכר וכן משמע בחולין גבי הלוקח גז צמרו של חבירו אם שייר המוכר חייב וקתני דר"י דסבר כהא היא. ואפי' התם טעמא דלא מכר כלום בגוף הצמר רק הגיזה לבד ולא משמע אוס תנא דתם מכר אלא טעמא גיזה שיכא חייב כל הר"ב. ול"ע **העושה סאתים כו' ת"ק נמי בהעושה מיירי**. לע ידענא מאי קשיא ליה דפשיטא דלאו בעושה מיירי אלא בשיעור בית רובע עפ"י אלר המשכן שהוא עשר אמות ומחצה בקירוב כמ"ש הר"ב. ושיעור זה ודאי אינו עושה בית רובע אלא לפי ערך שהדורות מתמעטין. ובימי משה הוא מרעה שמינה והיה שיעור זה מוציא רובע ולא בדורות התנאים ופ"ב ר"ע משער בחמות אבל בימי התנאים שהוא רובע אינו מוציא עתה כ"ב רובע אלא זחת לפי שמשך קרקע כזה מוציא עתה כ"ב רובע אלא

כה. קנה מילנות עוד לעלמו: **כו.** ודוקא בשגם התחיל כבר המוכר בקנירה. ול"ד לסוף פ"ב דחייב הלוקח להכח שייר לעלמו: **כז.** שמחזיק לזרוע רובע. עי' פ"ב יג:

משנה ראשונה

גם הקרקע שביניהן בפירוש נותן פחה אחת אלא דבכלאים אין דרך לקנות קרקע עמהן. ועוד ניחא ליה למיתני בבעל השדה לאשמועינן דאף דאם שייר אינו מיחייב בפחה. כך נראה מדברי הר"ש והרמ"ב וזהו שכתב הר"ב ולא קנה קרקע. ומיירי כולה מתני' שמכר לאחד אחד דאילו לאנשים ושלשה בפירוש נותן פחה לכל אחד כדלעיל. אבל מדברי הרמב"ם בתבורו נראה לו דעת אחרת בפי' משנה זו ואיני יודע לייחבו לפי לשון המשנה ומ"מ במתני' לקמן יש רמיזה להרמב"ם:

לקצור ולשנות. דרך הקוצרים לומר מלא כפו מן הקמה וקוצר כלכתיב (תהלים קכ"ט) שלא מלא כפו קוצר. ואם יש בקמה כדי למלאות כפו שני פעמים, חייבת בפאה: **קרקע כל שהוא חייבת בפאה.** דסגירת ליה פתח שדך כל שהוא משמע, ופליג אכולהו: **ובבכורים.** דכתיב בהו מלאתך. והני מילי בבכורי חטה ושעורה, אבל בבכורים של מין אינו מייב אלא אם כן יש לו קרקע שיש עשרה אמות סביב למין שהוא שיעור יניקתו:

סָאתַיִם כח. **רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר, שִׁשָּׁה עַל שִׁשָּׁה טְפָחִים. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָה אוֹמֵר, כְּדֵי לְקָצוֹר וְלִשְׁנוֹת** כט. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא, חַיָּב בַּפֵּאָה, וּבַבִּכּוּרִים**ל, ליה פתח שדך כ"ש. וסייס הר"ש ולית ליה גזירה שוה דשדך. וכתב עוד הר"ש ירושלמי הגע עצמך שהיה שבולת אחת עד שלא קצר אין כאן חיוב משקצר אין כאן שיור רבי חנינא בשם רבי פנחס תפתי שהיה שם שבולת ובו ה' שבלים עד כאן. ועיין לקמן בסמוך. ומה שהאמי בריש פ"ק דיקש לעשות כל שדהו פאה עושה כאחד המוסי' פ"ק דנדרים (דף ו') °וכן בסמ"ג ללאו דוקא. והכיתם בכף משנה פ"ב מהלכות מ"ע. ומ"ש הר"ב ופליג אכולהו. לפי שיש מקום לטעות ולפרש כל שהוא שר"ל השיעור המועט שבשיעורי האמורים הקודמים והיינו כרבי יהודה בן בתירה ולא בא רבי עקיבא אלא לאת כלל לכל דיני קרקע כ"ש. והרמב"ם פוסק בפירושו ובמחברו פ"ג מהלכות מ"ע כרבי עקיבא אע"ג דתניין והלכה כדבריו של רבי יהודה בן בתירה משום דתניא פרק קמא דנדה דף ז' ובפרק יש נוחלין דף קל דתין למדין הלכה מפי המשנה ואם כן מוכר הדין לכלל הלכה כרבי עקיבא מהכיכו °ור' יהודה בן בתירה דקדיש ליה מכל מקום לאו רבו הוא והכא אין שיעור בסבירא לחת אלא פליגי אהדדי. ועיין בפי' הרמב"ם משנה ה' פרק ט' דסגיעית. ועיין בפ"ק דנדה: **ובבכורים.** כתב הר"ב [דכתיב בהו מלאתך. ותימה דליתני וידוי מעשר דכתיב ביה נמי

סאתים כח. רבי טרפון אומר, ששה על ששה טפחים. רבי יהודה בן בתירה אומר, כדי לקצור ולשנות כט. רבי עקיבא אומר, קרקע כל שהוא חייבת בפאה. וכלאים) ערוגה שהיא ו' על ו' זורעים לתוכה ס' זרעונים: **רבי עקיבא אומר וכו'.** מע"ג למיפסיק הלכה שנאו לר"ע וכן בפ"ט דסגיעית [משנה ה] ופסק"ט דיבמות וכל זה על הדרך השנוי בעדיות פ"ק משנה ה': **ובבכורים.** כתב הר"ב דסגירת ליה פתח שדך כ"ש. וסייס הר"ש ולית ליה גזירה שוה דשדך. וכתב עוד הר"ש ירושלמי הגע עצמך שהיה שבולת אחת עד שלא קצר אין כאן חיוב משקצר אין כאן שיור רבי חנינא בשם רבי פנחס תפתי שהיה שם שבולת ובו ה' שבלים עד כאן. ועיין לקמן בסמוך. ומה שהאמי בריש פ"ק דיקש לעשות כל שדהו פאה עושה כאחד המוסי' פ"ק דנדרים (דף ו') °וכן בסמ"ג ללאו דוקא. והכיתם בכף משנה פ"ב מהלכות מ"ע. ומ"ש הר"ב ופליג אכולהו. לפי שיש מקום לטעות ולפרש כל שהוא שר"ל השיעור המועט שבשיעורי האמורים הקודמים והיינו כרבי יהודה בן בתירה ולא בא רבי עקיבא אלא לאת כלל לכל דיני קרקע כ"ש. והרמב"ם פוסק בפירושו ובמחברו פ"ג מהלכות מ"ע כרבי עקיבא מע"ג דתניין והלכה כדבריו של רבי יהודה בן בתירה משום דתניא פרק קמא דנדה דף ז' ובפרק יש נוחלין דף קל דתין למדין הלכה מפי המשנה ואם כן מוכר הדין לכלל הלכה כרבי עקיבא מהכיכו °ור' יהודה בן בתירה דקדיש ליה מכל מקום לאו רבו הוא והכא אין שיעור בסבירא לחת אלא פליגי אהדדי. ועיין בפי' הרמב"ם משנה ה' פרק ט' דסגיעית. ועיין בפ"ק דנדה: **ובבכורים.** כתב הר"ב [דכתיב בהו מלאתך. ותימה דליתני וידוי מעשר דכתיב ביה נמי

פירוש המשניות להרמב"ם

המדות והסאין בסוף מסכת זו. **ולקצור ולשנות.** הוא שיקצור מן השבולים כפי שתי אגודות שלא יוכל לקבץ אותם בידו באגודה אחת. **ובכורים.** ר"ל הבאת בכורים ועוד יתבאר לך בסוף זה הסדר שהבכורים לא יתחייב להביאם אלא מי שיש לו שדה. **ופרוזבול.** שטר שלא יכתבוהו אלא על הקרקעות ועוד נבאר ענין זה השטר במסכת שביעית מן הסדר הזה ומן העקרים שיש בידינו שכל הנכסים חוץ מן הקרקע כגון מיני סחורות וזהב וכסף ואבני יקרות נקראים שאין להם אחריות ופי' שאין להם אחריות שאין להם חזרת תביעה וזה שכל מי שיש עליו חוב ומכר סחורות שהיו אצלו אחר שלקח החוב ואח"כ טען שאין לו מה שיפרע אין לבע"ח לחזור באחריות על הקונה הסחורות ושיוציאם מיד הקונה אבל אם ימכור מי שיש לו עליו החוב קרקע אחר שלקח החוב וטען שאין לו מה שיפרע יחזור בע"ח על קונה הקרקע ויוציאנו מידו ובשביל זה נקרא הקרקע נכסים שיש להם אחריות. ומן העיקרים שיש בידינו ג"כ שהנכסים שאין להם אחריות והם הנקראים מטלטלין אין נקנין בכסף ולא בשטר אבל נקנין במשיכה והוא מכלל הדברים המקנין והקרקע הוא נקנה בנתינת כסף ובכתיבת שטר כולל ענייני המכירה ובהשתמשות בו וזו היא חזקה לפיכך כל מי שיקנה קרקע ומטלטלין

מלאכת שלמה

קורא קמ"ל דמצינו וקורא ושפיר מ"ל על המלמה מאי נפקא לי. וצ"ע וידוי מעשר וק"ל להאי מנא דמעשר על פירות שאינם מקרקע שלו. אינו מתודה אלא כשי"ל קרקע דהא פלוגתא הוא בירושלמי. והא דלא מייתי התם מהא מתני' משום דמיבא למיתי דמיירי בודוי בכורים וכדתמרן עכ"ל ז"ל. וגם בגמרא בתרא פ' לא יחפור מיתה למתני' וכגי' רש"י ותוס' ז"ל גם שם בפ' מי שמת דף ק"ג וכדתניין. ומצאתי שהביאה רב אלפסי ז"ל בפרק הספינה דף ר"ד וכתב שם ובבכורים ובודוי המעשר וכן ג"כ מיתיה שם בדפוס שלונוקי: **בפאה.** בירושלמי פריך וליתני רע"ג קמ"ל דמצינו וקורא ושפיר מ"ל על המלמה מאי נפקא לי. וצ"ע וידוי מעשר וק"ל להאי מנא דמעשר על פירות שאינם מקרקע שלו. אינו מתודה אלא כשי"ל קרקע דהא פלוגתא הוא בירושלמי. והא דלא מייתי התם מהא מתני' משום דמיבא למיתי דמיירי בודוי בכורים וכדתמרן עכ"ל ז"ל. וגם בגמרא בתרא פ' לא יחפור מיתה למתני' וכגי' רש"י ותוס' ז"ל גם שם בפ' מי שמת דף ק"ג וכדתניין. ומצאתי שהביאה רב אלפסי ז"ל בפרק הספינה דף ר"ד וכתב שם ובבכורים ובודוי המעשר וכן ג"כ מיתיה שם בדפוס שלונוקי: **בפאה.** בירושלמי פריך וליתני רע"ג קמ"ל

כ"ש מייתי בפאה. דהא מע"ג אלים ליה שדה מיחייב הלוקח דקרינן ביה קניתך. ומצאתי מה"ג אלא בגין דתניא בכורים ותינח מחנייי דמוכרח למלות הדבר בקרקע תנא קרקע. והר"ש שירלי"ו ז"ל נראה שהיתה לו דרך אחרת בפי' הירושלמי הזה. ובמוספתא מוסיף והרמיון בהדי הגך דר"ע דמי שמ"ל קרקע פטור מן הרמיון וליף לה מקרא דכתיב ולא יחמוד איש את אלהי נעלותך להוות אלמא מי ל"ל קרקע אינו חייב להרמות: **ובבורים.** ומע"ג דתניא גמי יניקתה ג' טפחים כו' עד עיקר יניקתה אלא כנגדה. הר"ש ז"ל (ומובא בתוי"ט) וכ"כ ג"כ הר"ש שירלי"ו ז"ל.

ציונים

ו ר"ע אומר. ג"ב כז. קנ. קדושין כו. **חייבת.** מיי' שם פ"ג הל"ג.

שינויי נוסחאות

ר' יהודה בן בתירה נד"ס ר' יהושע בן בתירה וכ"ה בירושלמי. **חייבת** בכהל"י חייב והוא מוכרח להגי' לנק' דנרגם ולכתוב עליו פרוזבול ולקנות עמו כו' אבל בקדושין שם הגי' גם שם ולכתוב עליה פרוזבול ולקנות עמה. והיא גי' נכונה דהא בר"פ הגי'

תוספות חדשים

[משנה ו] **כדי לקצור ולשנות.** נ"ל דמפיק ליה מדכתיב ונקלכם את קציר

חידושי מהרי"ח

פ"ג ו [תוי"ט-ה] **ובבכורים כתב הר"ב כו' אך מסיימו וגם משמע וכו' נראין כסותרין לדבריה' כו' עכ"ל.** ע"ש בגמ' וגם המהרש"א כתב שדבריהם תמוהים וגם כתב שלפי הגירסא אשר לפנינו בירושלמי נראה כפרש"י ע"ש עכ"ל. וכתבתי שם בגליון הגמ' שלי שזהו באמת כוונת התוס' שכתבו וגם משמע כו' דהיינו או שהיה לפניהם ג"כ עוד גירסא כמו לפני המהרש"א או שלשון הירושלמי סובל שני משמעות או כפירש"י או כפי' תוס' ע"ש וק"ל.

תום' רעק"א

[אות לה] בתי"ט ד"ה **כל שהוא. וכן בסמ"ג דלאו דוקא.** היינו שצריך לקצור קצת לעצמו. והטעם דמקודם לזה לא נתחייב השדה בפאה כמ"ש התי"ט ברפ"ק. ובפר"ח בס' מ"ח בחידושיו להרמב"ם בפ"ב הי"א מהמ"ע דקדק מלשון הרמב"ם אף במי שקצר כל שדהו אינו יכול ליתן כל הקציר משום פאה ע"ש. [אות לו] בא"ד **וריב"ב דקדים ליה.** הפר"ח בס' מ"ח כ' דליתא דלא קדים ליה אלא בדור אחד היה ובשבת ר"פ הזורק איתא א"ל ריב"ב רע"ק וכו'.

תוספות אנשי שם

לג ור"י נעי קרקע העושה פתמים דוקא העושה עתה כפי הזמן וכפי דורו **דגר** (לח"ש): בא"ד **אף כאן סאתים.** גרסה דר"י ניחא ליה למגמר ג"ם משכחה להוה מצינו עני כמו פיאה מע"כ כלאים ור"ע ניחא ליה למילף מכלאים שפת נאמר שדך כמו בפאה ולא לדון שדך משדה דכתיב גבי שכחה. ור"י לא מכפת ליה כהא דס"ל כתנא דבי ר"י דילף ושב הכהן ובא הכהן זוהי שיבה בניתה (ש"ל): תוי"ט ד"ה **כל שהו כו' ה' שבלים.** נ"ל דלכך נקט ובו ה' שבלים משום דהמנזכז מל יבזכז יותר ממומם (לח"מ): בא"ד **דקדים ליה כו'.**

נימוקי הגרי"ב

ו תוי"ט ד"ה **ובבכורים. דכתיב מן האדמה כו'.** נ"ב ומת המלמה כתיב בקרקע.

(דברים כו) המלמה אשר נתת לנו. וירושלמי רבי מנחם בעי ולמה נקנן (פירש ליח חנן) אמרה מי שאין לו קרקע פטור מן הודוי דכתיב* מן° המלמה אשר נתת לנו וכלומר דהוה ליה למתני נמי ודוידי כיון שצריך שיהיה לו קרקע ומסתמא נמי בקרקע כל שהוא סגי כמו מיכך רבי יוסי בר בון בשם רבי יוחנן אמר שמועתכן [ל"ל שמועתא כן] מי שאין לו קרקע פטור מן הודוי דכתיב מן המלמה אשר נתת לנו. ומכאן מקשין המוס' ס"פ לא יחפור (דף כז.) על פי' רש"י דמפרש דבודוי מייב אף מי שאין לו קרקע דבכורים כתיב (שם) אשר נתת לי אבל בודוי כתיב לנו משמע לכלל ישראל ומשום הכי ל"ג במשנה בודוי. אך הסכימו עם רש"י דל"ג במשנה מן הירושלמי דמני עלה אף בודוי. ומה גירסת שלהם כגירסתנו קרי לדברי ר' יוחנן מני אבל יותר נראה מוכרח מהמקשן דאילו לרבי יוחנן מיכא למימר טעמא דקמר. ובמוס' פ"ק דקדושין דף כ"ו הכריחו מדפריך בירושלמי וכו' אך מסיימו וגם משמע וכו'. נראה כסומכים לדבריהם ול"ע. ומ"ש הר"ב] וה"מ בנכסי חטה וכו' אבל בנכסים של אילן וכו' שהוא שיעור יניקתו. ל' הר"ם ואע"ג דחטה נמי שיעור יניקתו ג' טפחים מדמרחיקים [הזרעים] מן הכותל ג' טפחים (הזרעים) כדתנן בפרק לא יחפור (משנה ו) וכדמוכח התם דערוגה ו' על ו' (רפ"ג דכלאים) הא נמי כל שהוא קרינן ליה אבל לפי זה דחק במה ירושלמי לומר בשבולת וכו ה' שבלים ושמע מינה מר"פ שיונקת לגדדין אין עיקר יניקתה אלא כנגדה ע"כ: **ולכתוב עליו** פרוזבול. הלל תקן פרוזבול כשראה שהיו נמנעים מלהלוות לעניים מפני השביעית שמשמטת החוב, תקן שיהא מוסר שטרותיו לבית דין וכותב מוסר מי לכם פלוני ופלוני הדיינין כל מוב שים לי שמגבנו כל זמן שארצה. ומשכתבו לו שטר זה, שוב אין שביעית משמטת חובו. ודוקא כשים קרקע כל דהו **וְלִכְתּוֹב עָלָיו פְּרוֹזְבּוּל**יא, **וְלִקְנוֹת עַמּוֹ נְכָסִים שֶׁאֵין לָהֶם** לוה למז משוב כאילו החוב גבוי כבר ביד בית דין ומו לא קיינן בים לא יגוע ומשכינן לקרקע כל שהוא כאילו שוב כל החוב, דאין מוקאה לקרקעות: **ולקנות עמו נכסים שאין להם אחריות**. למטלטלין נקנין מגב קרקע בשטר ובמזקה כדתנן בפרק קמא דקדושין ושם מפורש:

*) ואת האדמה כתיב בקרא. ר"ב.

פירוש המשניות להרמב"ם

בקנייה אחת ונקנה הקרקע באחת משלשה פנים שזכרנו זכה ג"כ במטלטלין. ואלו העקרים כולם והראיות שלהם והשלמת דיניהם עוד יתבארו במקומו במסכת קידושין (כו.) אבל זכרנו לך מהם בכאן ראשי דברים כדי שיתבאר לך בכאן על דרך קצרה

מלאכת שלמה

וכתב עוד הר"ב בלילן מפשטון הזרעים כ"ה אמה כדתנן בב"ב ולענין בכורים סגי בט"ו אמה וה"ג בחטה. ובכ"כ תוס' ז"ל בפ"ק דקדושין: **ולכתוב עליו פרוזבול**. כדי תקן הלל פרוזבול למעבוד קרקע תקון דמלוה המלויה היא. ומי שע"ל קרקע אין מלוין לו ומילתא דלא שכיחא לא תקן. ג"כ כיון שי"ל קרקע הוי החוב כנגדו ואפילו קרקע כ"ם יכול לגבות ולחזור ולגבות כעובדא דקטינא דאתיי דפ' מי שהיה נשוי. וי"מ טעמא משום דאין חוששה לקרקעות וכדפי' ר"ע ז"ל הכא. אבל פ' נחרא דשביעית פי' כמו שהעתקתי אני: **ולקנות עמו נכסים שאין להם אחריות**. דתנן פ"ק דקדושין נכסים שאין להם אחריות. דהיינו מטלטלין. ונקנין עם נכסים שי"ל אחריות. דהיינו קרקע. דכיון דזכי בקרקע זכי במטלטלין. [הגה"ה: רשב"ץ ז"ל פ' הכותבין אלו כתב שהקרקעות י"ל אחריות שהן קבועין והמטלטלין ג"ל אחריות ויכול להשתעבן. ולפון אחריות הוא מלפון אחר שיוכל לגבוף אחריהן ולטרוף תוחן מהלוקח ע"כ. ובתלמי שמ"ם אם שטועה מי שקונה מקרקעי ב"י פשוט הוא. לפע"ג דבלה"ק נקראים קרקעות מ"מ בל' תרגום לא מציגו בשום מקום שנקראו קרקעי אלא במ"ם נוספת מקרקעי והיא נקודה שו"ג. וכן מטלטלין. דבל' משנה ובריימתא נלע"ד שעיקר קריאתו היא בחירי"ק כלומ' דברים המתטלטלין. ומינו ג"כ בכמה דוכתי בלשון רז"ל שנקרא טלטל בלא מ"ם. לפי גרסי' מטלטלין בשו"ת יחלוף בשם בפועל לתנן בכמה דוכתי מטלטלין בשו"ת.

משנה ראשונה

כפירושם וכמש"ל: **ולכתוב עליו פרוזבול**. מ"ש הר"ב שמוסר שטרותיו לב"ד וכותב מוסרני כו' וכ"כ הר"ם כלומר דבשכותב בפרוזבול מוסרני הוא כלילו מוסר אבל ג"ל שימסר. וכשמוסר ג"ל לכתוב פרוזבול כלמוכח פ"י דשביעית וכ"כ התם' בפ"ק דמכות דף ג':

צריך קרקע ט"ו אמה לכל רוח (ג): **לא**. פרוזבול. ר"ל תקנת עשיריס. שחטאו ולא רצו להלות מילמה שחשמיט שביעית. ומדשמיטת כספים בזה"ז מדרבנן. התקין הלל פרוזבל. שימחל מלוה לב"ד. מוסרני לכם שטרותי אלו וב"ד כותבין לו שחמר כן. ואו הוא כנגדו ואינו נשמע. ודוקא בים קרקע ללוה (ועי' מ"ש בפ"ד שביעית (ג) כך כ' הר"ם. וסמיכתו על סוגיא דב"ב (דכ"ו ע'). ממנ הרמב"ם בהלי נכוריס (פ"ג) לא הביא זה. ע"כ משום דס"ל דרך דחוי קאמר הש"ם התם הכי. ולפי מאי דמסיק הש"ם התם. אלא כי אתא רבין וכו' לא קיי"ל כדחוי הג"ל. וכן פשטות המשנה משמע דגם בנכוריס בכ"ם סגי:

תוספות אנשי שם

ע' מו"ם וגראה דכוונת המ"ט בב"ם דקדיש ליה ר"ל דהוה קדיש מיניה. וזה נראה בהליל מהסיל דפ' הזורק דמ"ל עקימא בין כך ובין כך אתה עתיד ליתן אם הדין וכו' אל זה נראה שהיה גדול ממנו. ואין שייהיה לו הכנסי מה תיקן בזה התי"ט. דהא לל מהכא ריב"ב הא מיכא נמי ר"י דהוה ליה ממנ דר"ע. ומיהו בבר כ' יבין שמועה שים מקום לפקוק בר"ע אף נגד רבו ג"כ ע"ם בכלל רע"ב. והא מיכא נמי בטעמא רבא לפקוק בר"ע מדפריך בטעמא דתלמודא בב"ב מסברת ר"ע (ש"ל): תוי"ט ד"ה **ובבכורים כו' טעמא קאמר**. כלומר דאי לא הוה קושית המקשן לא היה מכרח ממ"ם ר"י דפטור די"ל דלעולם בחתני' נמי נרסינן ליה ור"י לא בא אלא לחת טעם ומיהיה למתני' אבל מן המקשן יש ראיה ברורה דל"ג ליה בחתני' (ש"ל): בא"ד **בכותרים לדבריהם**. זה לשון המוס' שם וכן פי' ר"י ל"ג ובודוי ולא מטעם דכ"ש אלא משום דשייך בו' שלמא משמע דל"ג וגם משמע מי שע"ל קרקע מחודה כגון פירות לקומים ע"כ. ואין קפק להמי וגם משמע קצה להולמו דע"כ היינו כפירש"י ממש ולהיפך ממ"ם הם ז"ל בסמוך וכאי להבין דבריהם לע"ד נריך להבית תחלה ל' הר"ם בחשנתינו ות"ל ופירש"י דל"ג ובודוי דאין לו אלא כמעשר והוא אינו תלוי בקרקע. ובירושל' איכא פלוגתא דתמוראי ע"כ. וכוונתו שהוא ז"ל מפ' דמ"ם ר"י שמועתא כן כו' בחמיה קשיא. והפ' וכי כך הוא הדין דל"ג ובודוי דאין לו אלא כמעשר והוא אינו תלוי בקרקע. ובירושל' איכא פלוגתא דתמוראי ע"כ. וכוונתו שהוא ז"ל מפ' דמ"ם ר"י שמועתא כן כו' בחמיה קשיא. והפ' וכי כך הוא הדין דמי שע"ל קרקע פטור מן הודוי וכאי כתיב אשר נתת לנו ומדלא כתיב לי ס"מ דאפילו ג"ל קרקע מייב כיון שים לכלל ישראל ומאי פרכת אמאי לא אתי בודוי בדין הוא דלא מצייב. וזה לפי הנ"ל דל"ג ובודוי ולא מטעם דס"ל מדיליה דל"ג משום דשייך בו' שלמא הכי סול"ל דל"ג מדמזקין בירושל' לפיכא פלוגתא לענין בינה. ובדרך זה עלמו יש לפרש דברי התוס' הנ"ל דל"ג ובודוי ולא מטעם דס"ל מדיליה דל"ג משום דשייך בו' שלמא הכי סול"ל דל"ג מדמזקין בירושל' לפיכא פלוגתא לענין בינה. ובדרך זה עלמו יש לפרש דברי התוס' ג"כ פשיטא דכ"ש לדידיה דל"ג ליה. וקאמרי מטמע משום דלמו כפירוש אחמר בדברי ר"י. אלא שים לפרש לשונו כך דר"ל בחמיה וכלומר. ומע"ג דהתוס' בב"ב הניחו ל' ר"י דבירושל' ניחותא כמ"ש התוי"ט זו מינה קושית בדברי התוס' שנמלא כן בכמה מקומות שקומרים דבריהם ממקום למקום ומי שהוא זו לא שנה זו דטובא הוו. והשתא דאתמן דלהכי יש לישב פירש"י דאיכא בירושל' פלוגתא כיון דר"י הוא דס"ל דחייב אם נזק דר"ל בחמיה פשיטא דנקטי כוותיה לגביה דר' מונא. ומ"ש התם רש"י כוותיה. ומכ"ש דלר' מונא קשיא מתני' ולא תם להכיר בירושלמי שמין דרכו להזכירו בפירושו על הש"ם (ש"ל). וע' מהרש"ל בקדושין שם. והרמב"ם פה מע"ם אבל וידוי מעשר לא הזכיר שיהיה לו קרקע ומוכח דס"ל כרש"י. ונקט שמטע דמתני' דילן דלא משיב וידוי ומסולק תמיהת המל"מ פ"ג מהל' מגיבה (שהוסיף מחו"ע כאן) דלהרמב"ם אזיל בתר שמטע דמתני' וא"ל לדייק מדיש מגיבה שהביא המל"מ (ומדוע בשיני על הגאון ר"י בלילן שהק' קושיא זו מהגאון בב"ב ת"ש ובשיהם לא רלו שבבר תמה הוא המל"מ) ותוס' דפסחים ג': ודריש מגיבה חזלו לטעמייהו דבפ' לא יחפור אלקו על רש"י ז"ל גם בודוי. הגרמ"ז תמכתי אבד"ק לוז'לין: במשנה **ולכתוב עליו כו'**. בב"ב גרסינן וכותבין עליו פרוזבול ונקנין עמו נכסים כו' וגי' זו נראית עיקר דאילו לגי' הספרים אין הלשון מכוון. ולריך

ר' עובדיה מברטנורא

ז **שכיב מרע.** השוכב על מטתו מחמת חולי: **שייר קרקע כל שהוא.** כל הני שייר קרקע כל שהוא דתנן במתניתין מכאן ועד סוף פרקין, לאו דוקא קרקע, דהוא הדין מטלטלים כל שהוא, אלא איידי דתנא רישא גבי פאה ובכורים ופרוזבול קרקע כל שהוא, תנא בכל הנך נמי קרקע כל שהוא: **מתנתו קיימת.** אם קנו מידו על המתנה אף על פי שעמד מחליו אינו יכול לחזור בו, הואיל ושייר לעצמו כל שהוא גלי דעתיה דלאו מחמת מיתה כתב המתנה: **לא שייר קרקע כל שהוא.** לעצמו מסתמא לא שביק איניש נפשיה ערטילאי, ואם לא שהיה חושב ודאי שימות לא היה נותן כל נכסיו, הלכך אם עמד חוזר ואפילו קנו מידו: **וכתב לאשתו קרקע כל שהוא אבדה כתובתה.** בשכיב מרע מיירי שמחלק

משנה

אַחֲרָיוּת[לב] בְּכֶסֶף וּבִשְׁטָר וּבַחֲזָקָה[לג]: ז הַכּוֹתֵב נְכָסָיו שְׁכִיב מְרַע[לד], שִׁיֵּר קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא[לה], מַתְּנָתוֹ מַתָּנָה[לו]. לֹא שִׁיֵּר קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא, אֵין מַתְּנָתוֹ מַתָּנָה[לז]. הַכּוֹתֵב[לח] נְכָסָיו לְבָנָיו[לט] וְכָתַב לְאִשְׁתּוֹ קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא[מ],

תוספות יום טוב

פרוזבול. מ"ש הר"ב פלוני ופלוני הדיינין עיין מה שאכתוב בס"ד בסוף שביעית. ומ"ש ומשכתבו לו. כלומר שהם חותמים ונותנים לו מה שכתב מוסר אני וכו'. ומ"ש שוב אין משמטת. כדכתב טעמא התם בשביעית. ומ"ש דאין אונאה לקרקעות בסוף שביעית כתב טעמא אחרינא ושם אפרש בס"ד: **אחריות.** מפורש במשנה ה' פ"ק דקדושין: ז [**הכותב נכסיו שכיב מרע.** עיין במשנה ו' פ"ט דנ"ב]:

פירוש המשניות להרמב"ם

והלכה כר"ע. ז **שכיב מרע.** השוכב מחולי (כששייר) [תרגום חולה מרע וכששייר] לעצמו קרקע כל שהוא כבר גילה דעתו שיקוה לקום מחליו ולפיכך שייר לעצמו מה ששייר ומפני זה יתקיים כל מה שנתן ואינו יכול לחזור בו כשיקום מחליו ובלבד שקנו ממנו בקנין אבל אם לא קנו ממנו יכול לחזור ואם לא שייר לעצמו שום קרקע ואח"כ נתרפא מחליו חוזר במתנתו ואע"פ שקנה ממנו כי מאחר שלא שייר לעצמו כלום גלה דעתו שמתנתו היתה מחמת מיתה. ומה שאומר בכאן כשיכתוב **לאשתו קרקע כל שהוא אבדה כתובתה.** זה הענין הוא על ב' תנאים האחד מהם שכלל אותה בחלוק נכסיו עם בניו כגון שיכתוב להם לפלוני כך ולפלוני כך ולפלונית כך והיא שומעת ושותקת ולא תערער כגון שתאמר כתובתי אני גובה וראיה על זה מה שאמרו (אבדה) [איבדה] כתובתה ולא אמר (איבדה) [אובדה] ר"ל כי בשתיקותה כשחלק לה עם הבנים אבדה מה שיש לה לקבל בכתובתה

מלאכת שלמה

וחד מינייהו בס"פ כירה מטלטלין נר חדש וכו'. אכן כאן גבי כתובה כיון שהוא תרגום וגם כדי להקל על הלשון גרסי' מטלטלי בשו"א אגב מלת מקרקעי שהוא מוכרח בשו"א וכשיצטרך לומר לשון מקלת צריך לכתוב ממקרקעי וממטלטלי המ"ם הראשונה בנקודת חיר"ק והשנייה בשו"א כדכתיבנא] וכתב הר"ש שירילי"ו ז"ל והא דקרי למטלטלין אין להם אחריות כ"ל הטעם דהמטלטלין מזומנין לכל נזקין ומאורעות ואינם בני חורין מן הניזקין וקרקע קרוי י"ל אחריות לשון חירות שהקרקע הן בני חורין מכל נזק דאין נרקבין ואין נשרפין ואינם נגנבין ולא נאבדין. ובירושל' מפרש אי בעינן צבורין בהן או לא עכ"ל ז"ל. וגם בבבלי שם בקדושין פ"ק דף כ"ו בעינן אי בעינן צבורין אי לא. ובירושל' דפרקין ודפ"ק דקדושין ודפ' מי שמת בעי קרקע כ"ש למהו טב. ומשני תפתר בשמרגליות טמונה בו. וכן בבבלי שם בקדושין מפרש כגון שנעץ בה מחט ותלה בה מרגניתא דשויא אלפא. ועי' בב"י ח"מ סי' ס"ז במה שדקדק ממתני' בשם בעל העיטור דמדתנן ולכתוב עליה פרוזבול ולקנות עמה נכסים שא"ל אחריות. ש"מ דפרוזבול ואגב חד דינא אית להו. וכי היכי דאמרינן בפרוזבול מזכהו בתוך שדהו. ואמרינן נמי השאיל לו מקום לתנור וכירים כותב עליו פרוזבול. ה"נ לענין אגב בשאלה או בשכירות סגי. והוא דאחזיק עכ"ל ז"ל: ז **הכותב נכסיו שכיב מרע.** מוכח בירושלמי דלא חשיב שכ"מ אלא אחר ג' ימים אא"כ קפץ עליו החולי אלא שהר"ש שירילי"ו ז"ל פי' דההיא דירושל' לענין בק"ח מתנייא דכל שלא קפץ עליו החולי פתאום או חלוקים רחוקים מקרובים דרחוקים אחר ג' ימים הוא דחייבין לבקר ע"כ: **קרקע כל שהוא.** כתב הר"ש ז"ל פלוגתא היא בפ' מי שמת דהא קרקע לאו דוקא וה"ה מטלטלי וכ"ש לאו דוקא אלא כדי פרנסתו. ולא אתפרש שיעור פרנסתו בכמה ואם פרנסת עצמו דוקא או דלמא בעינן נמי פרנסת בניו ובנותיו וכל הסמוכין על שולחנו עכ"ל ז"ל: **הכותב נכסיו לבניו וכו'.** במתנת בריא

תפארת ישראל

יכין

פ"י סי' יז): **לב.** מטלטלי: **לג.** אף דלבדן אינם נקנין רק במשיכה בהקנן אגב קרקע. נקנין עמה כשקנה הקרקע בא' מג' דרכים הנ"ל. אפי' אין המטלטלין צבורים שם: **לד.** נ"ל דנקט מלת שכ"מ לבסוף. לאשמעי'. דאפי' לא כ' השכ"מ מהיום. רק כ' "במתנת שכ"מ". ונתכוון שיהיו שלו רק אחר מותו. אפ"ה בשייר. דינו כמתנת בריא: **לה.** ה"ה בשייר מטלטלי. וי"א דעכ"פ צריך כדי פרנסתו ופרנסת ב"ב כל ימי חייו (ד): **לו.** בקנו מידו או נתנה מיד. בעמד אינו חוזר. ואפי' מת צריך קניין. דמדשייר ולא פי' שמחמת מיתה נותן. הו"ל כמתנת בריא דלא קנה אם לא קנו מהנותן. ומה"ט מתנת שכ"מ במקצת בעי קניין. ובכולה אדרבה קניין או שטר גריעי טפי. דשמא לא גמר להקנות כ"א בהלו. והרי אין קונין לאחר מיתה. אם לא שפי' שכוונתו בקניין ושטר ליפות כחו. מיהו מצוה מחמת מיתה. אפילו במקצת ובקניין. בעמד חוזר (ח"מ שם): **לז.** בעמד חוזר. אפי' נתנה לו מיד. ובין כתבם לא' או לק' ולא הפסיק בינתיים. דמדשבק נפשיה ערטלאי. ש"מ דכוונתו רק כשימות: **לח.** בשכ"מ מיירי. ובבריא בקניין. אבעי' דלא אפסטי [ב"ב קל"ב]: **לט.** ודוקא לזרעו. ובשאר אדם לא אבדה כתובתה. [ב"ש אה"ע ק"ו סק"ב]: **מ.** ה"ה מטלטלי. לדידן דכתובה נגבית ממטלטלים:

בועז

(ד) ואשתמיטתיה לרסמ"ע (ח"מ ר"נ סקט"ז) שכתב דסבירא ליה לרא"ש דוקא בקרקע צריך פרנסת ב"ב והרי הרא"ש כאן כתב בפירוש דאפי' במטלטלי צריך כן. (אב"י ועי' ל' רא"ש כאן ובטור

משנה ראשונה

ז **הכותב נכסיו שכיב מרע.** כלל ענין זה הוא מתנת בריא אינה נקנית אלא בקנין ומתנת שכיב מרע תקנו דמהני בלא קנין שיהיו דבריו ככתובים ומסורים שלא תטרוף דעתו עליו. והיינו אם פי' בהדיא שמצוה מחמת מיתה מיקרי מתנת שכ"מ וקונה לאחר מיתה בלא קנין ואם עמד חוזר אפילו בקנין ואפילו שייר וכן אם פי' מתנה זו מהיום בחייו אפילו הוא שכ"מ הוי כמתנת בריא ובעי קנין דוקא. ומתני' דהכא מיירי בסתם שלא פירש מחמת מיתה ולא פירש מהיום ובזה רואין אם לא שייר מסתמא מחמת מיתה הוא ואם שייר הוי כבריא: **שייר קרקע כ"ש.** כתב הר"ב כל הני קרקע כ"ש דתנינן מכאן ועד ס"פ ל"ד קרקע וכו' ע"כ. ואינו כן דהכא בשייר וכן בעבד דלקמן מטלטלין כקרקע אבל בכותב לאשתו דבסמוך מסקנת הפוסקים דוקא קרקע. אלא שלאחר תקנת הגאונים דכתובה נגבית ממטלטלי ס"ל לקצת פוסקים דמטלטלי כקרקע: **הכותב נכסיו לבניו.** פי' הר"ב בשכ"מ מיירי וכ"כ הרמב"ם ומשמע בבריא לא אבדה כתובה. ובאמת בגמרא בבריא מיבעיא להו וסלקא בתיקו ופסקו הפוסקים מספיקא לא מפקינן. והרמב"ם עצמו בחבורו פ"ו מהל' זכיה חזר בו וכתבה בין בבריא בין בשכ"מ: **וכתב לאשתו.** דוקא לאשתו אבל באחר שהוא בעל חוב לא אמרי' דמחיל כדאיתא בגמרא מקולי כתובה שנו כאן. ומ"ש הר"ב ואין הלכה

ציונים

ז **הכותב.** ב"ב קמו: קנ: מיי' פ"ה מהל' זכייה ומתנה הט"ו. סמג עשין כ"ב. טוש"ע שם סי' ר"נ ס"ב ד'. **הכותב נכסיו לבניו.** ב"ב קלב. קנ: ירושלמי ס"פ הנושא. ור"פ הנזקין. ובתשובת הרשב"א סימן תתקכ"ט. ובנ"י ב"ב דף רכב. מיי' שם פ"ו הל"ט טור חו"מ סימן לח. וטור ושו"ע שם סימן רמו סעיף יג. ואה"ע סימן קו סעיף א.

שינויי נוסחאות

ז **הכותב נכסיו שכיב מרע** ס"א הכותב נכסיו לאחד והוא שכיב מרע ובב"ב שם הגי' שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחרים שייר כו' וכ"ה בד"ס אלא דשם ל"ג מלת כל. **מתנתו מתנה** בירושלמי מתנתו קיימת וכן בסמוך וכ"ה בד"ס וכ"ה בר"ב. **הכותב נכסיו** בב"ב דף קן ג' הכותב כל נכסיו ובדף קל"ב כתב הרשב"ם דל"ג כל.

תוספות אנשי שם

לדחוק ולפרש דה"ק והוא ראוי לכתוב כו' (ש"ל): **ובשטר.** מפורש במ"ו פ"ק דנ"מ: ז בר"ב ד"ה **שכיב מרע כו' חולי.** א"ה אין כונת הר"ב לפרש מרע מחמת חולי ויהיה מ"ס מרע במקום מן ומלת רע יהיה פי' חולי דז"א דתרגום חולה מרע והמ"ס יסודי. ופי' שכיב מרע הוא חולה שוכב. אלא שהר"ב ביאר שהוא שוכב על מטתו מחמת חליו. ולאפוקי אם חולה בא' מאיבריו ולא נחלש כל גופו עד שיהיה צריך לשכב על מטתו מחמת חליו שאז דינו כבריא. וכן כותבין בשטר מתנת שכ"מ כד קליר ורמי בערסיה: ד"ה **שייר קרקע כו' ועד סוף פרקין.** כתב הרמ"ז חוץ מכתב לאשתו קרקע כ"ש כדאמרי' בב"ב דף ק"ן כו' ע"כ ואפשר כיון דהשתא לענין דינא אחר תקנת הגאונים שהכתובה נגבית ממטלטלי ה"ה מטלטלי מש"ה לא קפיד הר"ב לפרש דהאי קרקע דוקא אע"ג דבזמן המשנה דינא הכי (ש"ל): ד"ה **וכתב לאשתו כו' ושתקה.** כן פי' הר"מ וכ' הב"ד ותימה דמדקאמר ר"י אם קבלה אע"פ שלא כתב לה משמע דת"ק סבר כתיבה וקבלה בעינן והכי דייקינן לה בהדיא בגמ' בב"ב דף

אִבְּדָה כְּתֻבָּתָהּ[מא]**. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אִם קִבְּלָה עָלֶיהָ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא כָתַב לָהּ, אִבְּדָה כְּתֻבָּתָהּ**[מב]**: ח הַכּוֹתֵב נְכָסָיו לַעֲבְדּוֹ**[מג]**, יָצָא בֶּן חוֹרִין. שִׁיֵּר קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא**[מד]**, לֹא יָצָא בֶּן חוֹרִין**[מה]**. רַבִּי שִׁמְעוֹן**

ר' עובדיה מברטנורא

נכסיו לבניו, וכתב לאשתו חלק בין הבנים ושמעה איהי ושתקה ולא אמרה כתובתי אני גובה או כיוצא בזה אבדה כתובתה: **ר' יוסי אומר אם קבלה עליה.** שתהא שותפת בין הבנים אפילו לא קנו מידה והוא לא צוה שיכתבו כך בפניה אבדה כתובתה ושוב אינה יכולה לחזור בה. ואין הלכה כרבי יוסי: ח °**הכותב כל נכסיו לעבדו.** שכתב כל נכסי נתונים לפלוני עבדי, הרי העבד בכלל הנכסים ונתן לו את עצמו, והאי דקאמר עבדי היינו עבדי שהיה כבר: **שייר קרקע כל שהוא לא יצא בן חורין.** דכל היכא דנחית לשיורא אמרינן לדידיה נמי שייר, וכי אמר כל נכסי לך אשאר נכסים קאמר ולאנופי ליה קאתי ולא שחרריה כיון דלא אמר ליה עצמך ונכסי. ואפילו אין לו שום נכסים אלא העבד והקרקע ששייר, מכל מקום לא יצא לחירות דכיון דאין מתקיים דבור כל נכסי דהא אתא חוץ ובטל ליה °דלא פלגינן דיבורא והוי בטל לגמרי ולא קנה לא עצמו ולא נכסים: **ר' שמעון אומר לעולם הוא בן חורין.** בין אין

תוספות יום טוב

ח **רבי שמעון אומר לעולם הוא בן חורין וכו'.** לשון הר"ע מברטנורא ומוקמי' דבור כל נכסי בעבד לבדו כשאין לו נכסים וכו'. ולשון התוספתא הביאה הר"ש אעפ"י שאין לו וכו' ולפיכך מ"ש הר"ב בדברי ת"ק שייר קרקע כל שהוא לא יצא בן חורין וכו' ואפי' אין לו שום נכסים וכו'. משמע דכל שכן דאם יש לו עוד נכסים אחרים

פירוש המשניות להרמב"ם

והתנאי השני שיהיה שכיב מרע אבל אם יהיה בריא תקח כל מה שיש בכתובתה אלא א"כ יוציא שטר שהיא נתנה או קבלה. ודברי ר' יוסי **אם קבלה עליה** אינו ר"ל שהיא לקחה בקנין שהיא רוצה בדבר זה לפי שאין בזה מחלוקת אבל הוא אומר שאם קבלה היא על עצמה שתהיה משותפת בין הבנים ואפי' אם לא לקחה בקנין ולא כתבו בדבר ההוא צואה כבר אבדה כתובתה ואין הלכה כר' יוסי. ח **הכותב נכסיו לעבדו יצא בן חורין.** מפני שעבדו בכלל נכסיו וכבר הקנהו

מלאכת שלמה

ונטל קנין והיה ש"מ ועמד. וכתב לאשתו קרקע כל שהוא. ולא פי' אם לפרעון כתובתה אם לשם מתנה: **אבדה כתובתה.** מהני נכסי אם לא יקנה הבעל נכסים אחרים הרי הפסידה. דמאלו שנתן לבניו לא תגבה עוד דנתרצית להם במתנה זו הואיל ונתן לה ג"כ. ובירושל' מפרש טעמא אמאי הפסידה בכ"ש. ודוקא שחילק כל נכסיו אבל שייר אפילו חד דיקלא אמרי' דמגו דנחתא אדיקלא נחתא נמי אכולהו. הר"ש שירילי"ו ז"ל. ואפילו חזרו ובאו לידו מאותן הנכסים כגון שמת אחד מן הבנים וירשו גובה מהם. ודוקא שחלק נכסיו בינה ובין בניו אבל אם חלק נכסיו בינה ובין אחרים לא אבדה. ורשב"ם ז"ל כתב דהה"נ אם חלק בינה ובין אחרים שאבדה כתובתה. ומשמע התם בגמ' דת"ק כתיבה וקבלה בעי דקיי"ל אימתי דר"י לפרש דברי חכמים הוא. ותניא א"ר יהודה אימתי אבדה כתובתה בזמן שהיתה שם בשעה שכתב לה קרקע כ"ש וקבלה עליה. דכיון דהיתה שם וקבלה. חזקה אין אדם רואה שנותנין ממונו בפניו לאחרים ומחזיק את המתנה לקיימה אא"כ עושה בלב שלם. אבל היתה שם ולא קבלה עליה אלא היתה שותקת. או קבלה עליה ולא היתה שם מציא למימר נחת רוח עשיתי לבעלי. ור' יוסי אומר אם קבלה עליה אע"פ שלא צוה שיכתבו כך בפניה איבדה כתובתה. ופי' הר"ש שירילי"ו ז"ל ומשום דשמעי' ר' יוסי לת"ק דס"ל הכי דהא ר"י לפרושי מילתיה דת"ק אתא מש"ה תני דבחדא סגי דאם מחלה בפירוש בפיה אע"ג דלא כתב לה אבדה כתובתה וכ"ש לא היתה שם וכתב לה ע"כ. והמפרשים כתבו דמתני' איירי בין אם הוא ברי בין אם הוא ש"מ ואפילו אם לא חילק בפניה רק ששתקה כשנודע לה דאמרי' כיון שחלק לה כבוד לחלוק עם הבנים ודאי מחלה. אלא שר"ח פי' דוקא כשחלק לה חלק אחד כאחד מן הבנים אז מחלה בשתיקה לחוד אבל אם לא נתן לה כאחד מן הבנים אז לא מחלה בשתיקה אא"כ כתב לה וקבלה עליה ע"כ: ח **הכותב נכסיו לעבדו כו'.** בגיטין אמרי' בתוספתא כשנאמרו דברים לפני ר' יוסי אמר שפתים ישק משיב דברים נכוחים. ואמר שם רב נחמן אע"פ שקילס ר"י את ר"ש שאמר לעולם הוא בן חורין הלכה

תפארת ישראל

יכין

מא. ועכ"פ גובה מנכסים שיבואו לאחר מכאן. ואפי' מנכסי א' מהבנים שימות אח"כ בחיי אב: **מב.** דשתיקה כהודאה דמי (ה) ומחלה כתובתה עבור הכבוד שעשה לה שתהיה משותפת עם הבנים. ואע"ג שלא קנו מידה. וי"א אפי' שלא בפניה. רק כששמעה שתקה. וקי"ל כר"י. מיהו דוקא כתובה ותוס'. אבל נדוניא. לכ"ע דוקא כשקבלה בפירוש מהני (אה"ע שם). **מג.** שכתב "כל" נכסי לעבדי: **מד.** הוא הדין מטלטלי: **מה.** דהרי קיי"ל אדם מוציא דבריו לבטלה (כערכין ד' ה' א'). ולפיכך אמרי' דמשט' בו ואפי' אמר חוץ מקרקע

בועז

ח"מ): (ה) והקשה הקשה כברזל אאמ"ו הגאון הצדיק זצוק"ל. וז"ל למה שתיקה כהודאה. נימא דלא להכעיס לחולה שתקה. כי"ד סרל"ב בהבטיח לחולה. ואת"ל התם במבטיח בלי הנאה

משנה ראשונה

ח **יצא בן חורין.** מדברי הר"ב מבואר דכשיש לו נכסים אחרים מלבד כר"י וכ"כ הרמב"ם בגמרא מוכח דהלכה כר"י וכ"כ כל הפוסקים:

ציונים

ח **הכותב.** גיטין ח: מג. ב"ב קמט: קנ. מיי' שם ספ"ג. ופ"ז מהלכות עבדים הל"ב סמג עשין נו. טור ושו"ע יו"ד סימן רסז סעיף נז. וחו"מ סימן רמט סעיף ד.

שינויי נוסחאות

אבדה בד"ס איבדה. **אבדה** בכהד"י איבדה וכ"ה בד"ס. ח **הכותב נכסיו.** בכל המקומות איתא הכותב כל נכסיו:

תוספות חדשים

ז [בר"ב ד"ה] **ר"א כו' ואין הלכה כר"י** עב"ל. ובא"ע סימן ק"ו פסק כר"י וכ"פ כל הפוסקים ע"ש (ממהורש"ח זצ"ל). [משנה ח] **הכותב נכסיו כו'.** לדעת הרשב"א והר"ן פ"ק דגיטין גרסינן כל במתני' דכיון דלא הקנה לו גופו בפי' אי לא פי' כל נכסי לא הוי שמעינן ליה בכלל מתנה זו ומדברי רש"י פ' השולח דף מ"ב ע"א ד"ה בתרייתא כו' אינו נראה כך ע"ש. ומה שדייק הר"ב ז"ל הא דקאמר עבדי היינו עבדי שהיה כבר ברישא דמתני' ליתא דלא דייק הש"ס כך בפרק השולח דף מ"ב ע"א אלא בסיפא. גם מה שפירש הר"ב דטעמא דת"ק דלא פלגינן דבורא לא דק דבפ"ק דגיטין דף ט' מסיק דלכ"ע פלגינן דבורא וטעמא דת"ק משום דלאו כרות גיטא הוא וגם דברי הרמב"ם בפי' המשנה מגומגמים דמשמע דלת"ק לא פלגינן דבורא וליתא. גם מ"ש התי"ט דהול"ל בדברי ר"ש וכו' כיון דנוכל לקיים כל נכסי אמקצת נכסים מלבד השיור עם העבד אין

תוס' רעק"א

ח [אות לח] בהר"ב ד"ה **הכותב כל נכסיו.** הרע"ב הוסיף תיבת כל. עיין ברשב"א ור"ן פ"א דגיטין שכתבו דאם לא כתב בלשון כל נכסי אין העבד בכלל. כיון שנותן להעבד. אבל בנותן לאחר אף שכתב רק נכסי לפלוני גם עבד בכלל.

[אות לט] בהרע"ב ד"ה **שייר. דלא פלגינן דיבורא.** תמוה לי טובא. הא בפ"ק דגיטין מסקינן דלכ"ע פלגינן דיבורא וטעמא דת"ק משום דלא כרות גיטא הוא וצ"ע. ובאמת גם על

תוספות אנשי שם

קל"ב. גם מה שפי' בדברי ר"י אינו מיושב אחר ל' המשנה אלא ה"פ הכותב וכו' וכתב לאשתו קרקע כ"ש וקבלה שמחלה בפירוש שעבוד כתובתה אבדה כתובתה. רי"א אם קבלה עליה אע"פ שלא כתב לה אבדה כתובתה והה"נ כתב לה אע"פ שלא קבלה וכו' והכי הלכתא ע"ש בגמ' ובפי' רשב"ם ע"כ. ולא עיין כ"ל דהתם בגמ' איכא רב ושמואל וריב"ח דפליגי לפרושי מילתיה דת"ק ולכולהו תלתא לא בעי ת"ק מחילה בפי'. ופריך מברייתא דנראה דבעי ר' יהודה (שהוא בר פלוגתיה דר' יוסי) כתיבה וקבלה בפי'. תיובתא. והדר א"ל רבא לר"נ הא רב הא שמואל הא ריב"ח. מר מאי ס"ל א"ל שאני אומר כיון שעשאה שותף בין הבנים אבדה כתובתה. ורשב"ם פי' דר"נ בא לפסוק הלכה כר"י דסגי ליה בחדא או בכתיבה או בקבלה. אבל בדת"ק נקטי' כברייתא דבעי תרווייהו כתיבה וקבלה. אבל הר"מ ס"ל כהרי"ף שלא הביא בהלכות אלא דעת ת"ק בלבד ועלה מייתי דברי כולהו אמוראי רב ושמואל וריב"ח ור"נ ורבא. וכ' דר"נ ס"ל כשמואל דאוקמה כשהיא שותקת ולא הזכיר הברייתא כלל. וטעמא דאיהו מפ' דר"נ לא חש לאותה ברייתא דהוא ידע דמשבשתא היא ומש"ה קא מהדר דאה"נ דסגי לת"ק בכתיבה בלא קבלה בפי'. ומיהו כתיבה מיהא בעי לת"ק. ולר"י סגי בקבלה בלא כתיבה והוא פי' נכון. דלפי' רשב"ם ק"ק דרבא בעי מר"נ הא רב כו' כלומר דפליגי בדברי ת"ק ומר מאי ס"ל ודאי דר"ל מאי ס"ל בדעת ת"ק. ור"נ קמהדר ליה היכי הוי דינא לדעת ר"י ואין זה תשובה על שאלתו. ולפי' הרי"ף והר"מ א"ש וגם א"ש דפסקו כת"ק (ש"ל). ולדינא אין נ"מ בין שיטת הר"מ והר"ב לשיטת הרשב"ם ודוקא בכתובה מהני כתיבה לחודא ולא בשאר ב"ח דמקולי כתובה שנו כאן וכן קבלה בלא קנין לא מהני בשאר ב"ח דאף דמחילת חוב א"צ קנין כמבואר בח"מ סי' רמ"א. שאני הכא דלא מחלה החוב אלא השעבוד ולא מהני בלא קנין. ולפ"ז גם לדעת הרשב"ם דהת"ה בעי כתיבה וקבלה מ"מ היא מקולי כתובה דבשאר ב"ח לא מהני. וצ"ע מ"ש התוס' דפלוגתא דר"י ורבנן אי יכולה שתאמר נ"ר עשיתי לבעלי דמשמע דבשאר ב"ח מהני לכ"ע וצ"ע (ש"י): ח בר"ב ד"ה **הכותב כו'. היינו עבדי.** עי' תו"ח ואינה קושיא דבגמ' לא דייק מרישא משום דמצינן לפרושי שכתב נכסיו